

ZAKONSKE OBAVEZE UPOTREBE ELEKTRONSKE POŠTE

LEGAL OBLIGATIONS WHEN USING E-MAIL

Haris Hamidović

MKF/MKD EKI Sarajevo, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

JEL Kategorija rada: **K22, M15**

Rezime

Za pristup Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji potrebno je ispuniti određene predušlove. Pretvorba iz klasičnog u informaciono društvo jedan je od tih predušlova za integraciju BiH u Evropsku uniju. Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine, s jedne strane, i Evropske unije i njenih država članica, s druge strane, Bosna i Hercegovina je i službeno preuzela obavezu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom EU. Članom 103. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu daljnjeg razvoja informacionog društva u Bosni i Hercegovini, te postepenog usklađivanju politika i zakonodavstva Bosne i Hercegovine u ovom sektoru s politikama i zakonodavstvom EU. Donošenjem zakona o elektronskom dokumentu na nivou Bosne i Hercegovine i oba bh. entiteta upotpunjuje se pravni okvir iz oblasti informacionog društva. Otvijanje poslovne komunikacije danas je nemoguće zamisliti bez upotrebe elektronske pošte. Elektronska pošta se radi svoje jednostavnosti i brzine nametnula u glavni oblik poslovne komunikacije kroz koju se šalju i primaju poslovni dokumenti, službeni dopisi i ostali oblici poslovne dokumentacije. U radu predstavljamo zakonske obaveze upravljanja elektronskom poštom koja se koristi za potrebe poslovnih odnosa.

Ključne reči: elektronski dokument, elektronske poruke, elektronski potpisi

Abstract:

For Bosnia and Herzegovina's accession to the European Union, certain preconditions need to be met. The transformation from a classical to an information society is one of those preconditions for BiH's integration into the European Union. By signing the Stabilization and Association Agreement between Bosnia and Herzegovina, on the one hand, and the European Union and its member states, on the other hand, Bosnia and Herzegovina has officially undertaken to harmonize its national legislation with the *acquis communautaire*. Article 103 of the Stabilization and Association Agreement undertakes Bosnia and Herzegovina to further develop the information society in Bosnia and Herzegovina, and to gradually align Bosnia and Herzegovina's policies and legislation in this sector with EU policies and legislation. By passing the law on electronic documents at the level of Bosnia and Herzegovina and both BiH. entity, the legal framework in the field of information society is being completed. Today, business communication is impossible to imagine without the use of e-mail. Due to its simplicity and speed, e-mail

Adresa autora:

Haris Hamidović

 haris.hamidovic@eki.ba

has imposed itself on the main form of business communication through which business documents, official correspondence and other forms of business documentation are sent and received. In this paper, we present the legal obligations of managing e-mail that is used for business purposes.

Keywords: *electronic document, electronic messages, electronic signatures*

1. UVOD

Razvoj informatike i njena praktična primjena prouzročile su, 90-tih godina XX vijeka, velike promjene u savremenom načinu poslovanja. Na području Evropske unije već se duže vremena razmatra kako iskoristiti prednosti koje pružaju informacione tehnologije na različitim područjima. Posebna pažnja posvećena je pravnom uređivanju pojedinih aspekata elektronskog poslovanja. Kao neke od najvažnijih Direktiva iz ove oblasti navode se: Direktiva o zaštiti podataka – 1995/46/EC, Direktiva o zaštiti potrošača kod prodaje na daljinu – 1997/7/EC, Direktiva o elektronskim potpisima – 1999/93/EC, Direktiva o elektronskoj trgovini – 2000/31/EC, Direktiva o elektronskom novcu – 2000/46/EC i Direktiva o autorskom pravu – 2001/29/EC.

Donošenjem zakona o elektronskom dokumentu na nivou Bosne i Hercegovine i oba bh. entiteta ustanovljen je pravni okvir da organi uprave, organi lokalne samouprave, privredna društva, ustanove i druga pravna i fizička lica svojom slobodno izraženom voljom mogu prihvatiti upotrebu i promet elektronskog dokumenta za svoje potrebe, kao i za potrebe poslovnih odnosa i drugih odnosa sa drugim subjektima.

Zakoni su u potpunosti harmonizirani sa zakonodavstvom Evropske unije, kao i sa trenutno najboljom praksom u svijetu, a njihovo donošenje je usklađeno sa Direktivama Evropske unije po kojima Bosna i Hercegovina mora stvoriti sve pretpostavke za elektronski pristup informacijama i elektronsko poslovanje.

Primjena zakona zahtijeva znanja iz različitih oblasti, od poznavanja brojnih propisa koji su u direktnoj ili neposrednoj vezi sa njihovim odredbama, do menadžmenta informacionih tehnologija, upravljanja informacionom sigurnošću i dr.

Prema Zakonu o elektronskom dokumentu Bosne i Hercegovine, u radnjama pri upotrebi i prometu elektronskog dokumenta može se koristiti bilo koja dostupna i upotrebljiva informaciono –

komunikaciona tehnologija. (Službeni glasnik BiH br. 58 2014, Član 13)

Elektronske poruke su evoluirale od toga da predstavljaju važan komunikacijski alat do toga danas čine suštinsku komponentu poslovnih procesa unutar i između organizacija. Pravno određenje dokumenta (isprave) u elektronskom obliku daje mogućnost za značajnije uključivanje i ovog vida elektronskih dokumenata u poslovne procese, a posebno u sklopu dokaznog postupka koji se odvija u sudskim i upravnim stvarima.

No, treba imati na umu da nije dovoljno samo primijeniti savremenu tehnologiju, nego je potrebno napraviti i mnoge organizacijske promjene, te napraviti novi model poslovanja. Implementacija i održavanje sigurnog elektronskog poslovanja jedan je od najizazovnijih zadataka današnjice. U radu ćemo predstaviti zakonske obaveze upravljanja elektronskim porukama koje se koriste za potrebe poslovnih odnosa.

2. PRESUMCIJA / DEKLARACIJA VJERODOSTOJNOSTI

Presumpcija vjerodostojnosti se zaključuje na osnovu poznatih činjenica o načinu na koji je dokument izrađen i održavan. (ARMA, 2013) Model zakon UNCITRAL-a o elektronskoj trgovini navodi da se „prilikom ocjenjivanja dokazne težine elektronskih poruka, u obzir trebaju uzeti pouzdanost načina na koji je poruka stvorena, pohranjena ili komunicirana, pouzdanost načina na koji se održava integritet poruke, načina na koji je njen pošiljalac identificiran i svi drugi relevantni faktori.“ (UNCITRAL 1996, Član 9)

No, neke okolnosti zahtijevaju izričitu izjavu o vjerodostojnosti. Tako naprimjer, u zakonima o elektronskom dokumentu u Federaciji BiH i Republici Srpskoj za potvrdu autorstva se zahtijeva korištenje kvalifikovanih elektronskih potpisa: „organi uprave, organi lokalne samouprave, privredna društva, ustanove i druga pravna i fizička lica koja primjenom elektronskih sredstava (uređaji i programi) izrađuju, oblikuju i potpisuju elektronski dokument kvalifikovanim

elektronskim potpisom.“ (Službene novine Federacije BiH br. 55 2013, Član 3) (Službeni glasnik Republike Srpske br. 110 2008, Član 3)

Direktiva o elektronskim potpisima EU – 1999/93/EC definira elektronski potpis kao podatak u elektronskom obliku koji je priložen ili logički povezan s drugim podatkom u elektronskom obliku, a koji služi kao metoda utvrđivanja njegove autentičnosti. Posebno je definiran tzv. napredni elektronski potpis. Riječ je o elektronskom potpisu koji kumulativno ispunjava sljedeće pretpostavke: 1/ jedinstveno je povezan s potpisnikom, 2/ identifikira potpisnika, 3/ izrađen je upotrebom sredstava koje kontrolira isključivo potpisnik, 4/ povezan je s podacima koji su njime potpisani na način da se svaka naknadna promjena u tim podacima može zamijetiti. (Official Journal of the European Union 1999, Član 2)

Premda nije eksplicitno definiran u Direktivi, postoji i treći tip elektronskog potpisa koji odgovara višim sigurnosnim zahtjevima od onih postavljenih za napredni elektronski potpis. „Kvalifikovani“ elektronski potpis predstavlja napredni elektronski potpis koji je zasnovan na kvalifikovanim certifikatima i napravljen upotrebom sigurnih uređaja za stvaranje potpisa (engl. secure-signature-creation device – SSCD).

Slika. 1 Vrste elektronskih potpisa Izvor: (ENISA, 2016)

Iako je u tački 8. preambule Direktive o elektronskim potpisima EU ukazano na činjenicu da je, zbog velike brzine tehnoloških promjena, neophodan otvoren pristup u pogledu izbora tehnologija koje služe osiguravanju autentičnosti podataka u elektronskom obliku, moguće je primijetiti da su odredbe ove Direktive u velikoj mjeri prilagođene upravo tehnologiji digitalnih potpisa. (Gavella et al. 2002)

3. ELEKTRONSKA ARHIVA

U skladu sa odredbama zakona o elektronskom dokumentu donesenim na nivou Bosne i Hercegovine i zakonima u oba bh. entiteta elektronski dokument se čuva izvorno u

informacionom mehanizmu ili na medijima koji omogućavaju trajnost elektronskog dokumenta za utvrđeno vrijeme čuvanja i čine elektronsku arhivu.

Prvi praktični problem u vezi dugoročnog čuvanja elektronskih poruka je odabir formata datoteke za pohranu podataka. Mnoge organizacije se odlučuju na korištenje jednostavnog protokola za prijenos pošte (engl. Simple Mail Transfer Protocol – SMTP). Na ovaj način se umanjuje rizik zastarijevanja formata, što se često susreće prilikom korištenja tzv. propriety formata, no ovo može dovesti do gubitka nekih podataka, posebno kod onih elektronskih poruka s bogatim formatiranjem ili ugrađenim objektima. Posebnu pažnju treba u tim slučajevima obratiti na spremanje tih objekata. Standardni formati poput PDF/A ili Extensible Markup Language (XML) su druge često birane opcije.

Adresni metapodaci trebaju biti pohranjeni u industrijski standardnom formatu, kao što je X.500, kad god je to moguće. Premda nije idealna praksa, neke organizacije odabiru Microsoft PST format i osiguravaju prostor za pohranu na pojedinačnim radnim stanicama, umjesto na centraliziranom poslužitelju. Ova praksa može biti rizična, posebice u vezi usaglašenosti sa zakonskim zahtjevima informacijskog upravljanja i zaštite poslovnih podataka. (ARMA International 2013)

Kada je riječ o centraliziranoj pohrani ona može biti unutar organizacijske infrastrukture ili izvan nje – naprimjer u oblaku. Elektronskim porukama pohranjenim u oblaku se može lako pristupiti, preuzeti ih i/ili prenositi, a mnoge organizacije dopuštaju i daljinski pristup oblak-zasnovanim servisima elektronske pošte putem raznih mobilnih uređaja. Međutim, korištenje cloud servisa za pohranu također ima i nekih nedostataka posebice u vezi čuvanja osjetljivih podataka, s obzirom da se sa pružateljem cloud usluga može ugovoriti pružanje tehničkih usluga smještaja podataka, ali se ne može prenijeti na njega odgovornost za neispunjavanje zakonskih obaveza kao što je:

- onemogućavanje ili sprječavanje provjere vjerodostojnosti, izvornosti i nepromjenljivosti elektronskog dokumenta;
- arhiviranje elektronskih dokumenata u takvom obliku i pomoću takve tehnologije i

postupaka koji ne pružaju razumnu garanciju za njihovu vjerodostojnost i cjelovitost za cijelo vrijeme čuvanja,

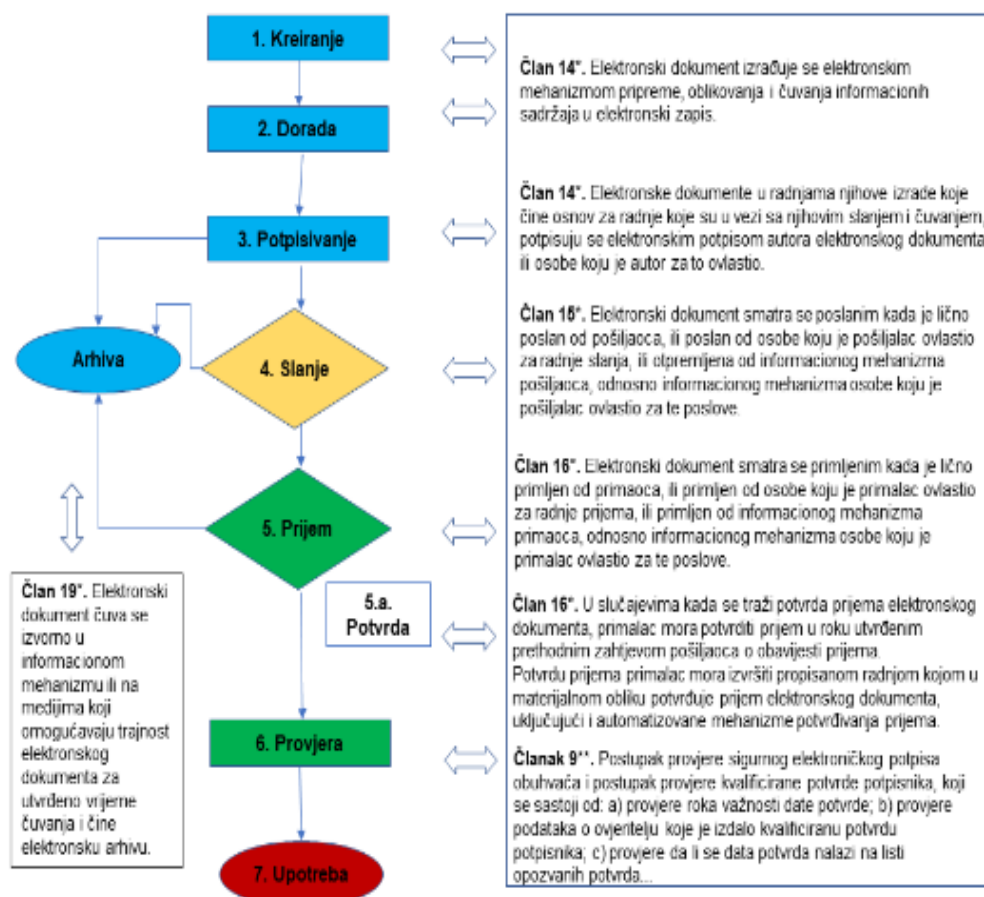
- primjena informacionih sistema sa neodgovarajućom zaštitom ličnih podataka u skladu sa odredbama zakona koji uređuje zaštitu ličnih podataka itd.

Iako je čuvanje ispisa elektronskih poruka na papiru ili mikrofilmu manje tehnički zahtjevno, pri izboru ove opcije se javljaju mnogi izazovi. S obzirom na zakonske obaveze da „elektronski dokument mora biti arhiviran u takvom obliku i pomoću takve tehnologije i postupaka koji uz ugrađene elektronske potpise pružaju razumnu garanciju za njihovu vjerodostojnost i cjelovitost za cijelo vrijeme čuvanja“, čuvanje poruka u papiranoj kopiji može biti neodgovarajuće. (Službeni glasnik BiH br. 58 2014, Član 19) (Službene novine Federacije BiH br. 55 2013,

Član 19) (Službeni glasnik Republike Srpske br. 110 2008, Član 19)

4. PITANJE KANCELARIJSKOG POSLOVANJA

Pravilnikom o kancelarijskom poslovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine iz 2019. godine stvaraju se pretpostavke za dostavljanja akata i u elektronskom obliku, uključujući i elektronsku poštu. Akti dostavljeni na ovaj način moraju biti pripremljeni i istima rukovano u skladu sa propisima kojima se uređuje elektronski dokument i potpis. Članom 14. predmetnog Pravilnika propisano da se akti dostavljeni u elektronskom obliku, u skladu sa propisima kojima se uređuje elektronski dokument i potpis, trebaju smatrati svojeručno potpisanim, te da se rukovanje i obrada elektronski dostavljenih akata uređuju internim aktima organa.

* Zakon o elektronskom dokumentu („Službene novine Federacije BiH“, broj 55/13)

** Pravilnik o mjerama i postupcima uporabe i zaštite elektroničkog potpisa, sredstava za formiranje elektroničkog potpisa i sustava certificiranja („Službeni glasnik BiH“, broj 14/17)

Slika. 2 Primjer interne procedure kreiranja, potpisivanja, slanja, prijema i provjere elektronskih dokumenata Izvor: (Hamidović, 2019)

Na Slici 2. predstavljen je primjer interne procedure kreiranja, potpisivanja, slanja, prijema i provjere elektronskih dokumenata, a u skladu sa preporukama Projekta upravne odgovornosti (GAP) za Bosnu i Hercegovinu.

5. ZAKLJUČCI

Veliki broj organizacija podcjenjuje koliko često mogu biti pozvane da obezbijede pouzdane dokaze o tome što se dogodilo unutar i u vezi njihovih poslovnih informaciono-komunikacionih sistema. One također podcjenjuju i zahtjeve koje pravni sistem postavlja u smislu prihvatljivosti i pouzdanosti digitalnih dokaza. Premda detalji u vezi rješavanja ovih pitanja mogu izgledati suviše „tehnički“, njihovo nerješavanje može imati značajan utjecaj na poslovanje organizacije, te stoga zahtjeva puno razumijevanje i uključenje donositelja odluka sa najviših organizacijskih nivoa.

Kako bi osigurali dokazivu usaglašenost u vezi zakonskih zahtjeva koji se odnose na očuvanje vjerodostojnosti i cjelovitosti elektronskih dokumenata tokom cijelog dokumentacijskog ciklusa, tj. od trenutka izrade do arhiviranja elektronskih dokumenata, organizacije bi trebale razmotriti uspostavu dokumentiranog sistema upravljanja informacionom sigurnošću u skladu sa međunarodno prihvaćenim dobrim praksama.

Zakonima o elektronskom dokumentu na nivou Bosne i Hercegovine kao i zakonima u oba bh. entiteta propisano je potpisavanje elektronskih dokumenata kvalifikovanim elektronskim potpisom. Na nivou Bosne i Hercegovine tek je 2019. godine izvršen prvi upis u registar ovjerilaca Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o elektronskim potpisima Bosne i Hercegovine. Osim državnog nivoa i na nivou entiteta Republika Srpska već nekoliko godina na snazi je Zakon o elektronskim potpisima, kao i odgovarajući provedbeni propisi u vezi primjene istog.

CITIRANA DELA

- ARMA. (2013). TR 24-2013 - Best Practices for Managing Electronic Messages Directive. Overland Park: ARMA International
- Direktiva. (1999). Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures. L 013, 19/01/2000 P. 0012 – 0020. Brussels
- ENISA. (2016). Security guidelines on the appropriate use of qualified electronic signature - Guidance for users
- Gavela i sur. (2002). Europsko privatno pravo. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu - Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljsko pravo
- Hamidović, H. (2019). Prijem pošte dostavljene elektronskim putem, Pravo i financije, Refam creative solutions – REC d.o.o. Sarajevo, 2020/1, str. 30-34
- Pravilnik. (2019). Pravilnik o kancelarijskom poslovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Broj 73. Sarajevo, Službene novine Federacije BiH
- UNCITRAL. (1996). UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce. New York
- Uredba. (2014). Uredba (EU) br. 910/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. srpnja 2014. o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu i stavljanju izvan snage Direktive 1999/93/EZ
- Zakon. (2006). Zakon o elektronskom potpisu. Broj 91. Sarajevo, Službeni glasnik BiH
- Zakon. (2008). Zakon o elektronskom dokumentu. Broj 110. Banja Luka, Službeni glasnik Republike Srpske
- Zakon. (2008). Zakon o elektronskom potpisu Republike Srpske. Broj 59. Banja Luka, Službeni glasnik Republike Srpske

Zakon. (2013). Zakon o elektronskom dokumentu. Broj 55. Sarajevo, Službene novine Federacije BiH

Zakon. (2014). Zakon o elektronskom dokumentu. Broj 58. Sarajevo, Službeni glasnik BiH

Datum prve prijave: 07.09.2020.

Datum prihvatanja članka: 01.10.2020.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – **APA Sixth Edition:**

Hamidović, H. (2020, 10 15). Zakonske obaveze upotrebe elektronske pošte. (Z. Čekerevac, Ur.)
FBIM Transactions, 8(2), 39-44. doi:10.12709/fbim.08.08.02.05

Style – **Chicago Sixteenth Edition:**

Hamidović, Haris. 2020. „Zakonske obaveze upotrebe elektronske pošte.“ Urednik Zoran Čekerevac.
FBIM Transactions (MESTE) 8 (2): 39-44. doi:10.12709/fbim.08.08.02.05.

Style – **GOST Name Sort:**

Hamidović Haris Zakonske obaveze upotrebe elektronske pošte [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur.
Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 10 2020. - 2 : T. 8. - str. 39-44.

Style – **Harvard Anglia:**

Hamidović, H., 2020. Zakonske obaveze upotrebe elektronske pošte. *FBIM Transactions*, 15 10, 8(2),
pp. 39-44

Style – **ISO 690 Numerical Reference:**

Zakonske obaveze upotrebe elektronske pošte. **Hamidović, Haris**. [ur.] Zoran Čekerevac. 2,
Beograd : MESTE, 15 10 2020, *FBIM Transactions*, T. 8, str. 39-44.